

ЧЕДО ВУКОВИЋ

РИЈЕЧ ПОВОДОМ ОТВАРАЊА БИБЛИОТЕКЕ-ПОКЛОНА
АРСА И ВОЈКЕ МИЛАТОВИЋА

Другарице и другови,

Немојте ми замјерити што сада неће бити ријечи о библиотеци коју овим чином отварамо (подаци о њој налазе се у каталогу), што неће бити ријечи о старим, добрим књигама, сабраним овдје из разних времена и мјеста, о књигама које су, можда, имале буран животни пут, о књигама на више језика које су бивале расуте свијетом као и кости њихових аутора и штампара. Јер, одиста, ваљало би говорити о свакој књизи да им се не би нанијела неправда.

Не бих говорио непосредно ни о њиховим цијењеним донаторима Милатовићима — Војки и Арсу. Ако их, пак, у овом тексту будете препознали, то ми није била намјера — њихова жеља још мање. Али, можда би то био добар знак за сам текст.

Овдје и сада, ограничен тренутком, покушао бих — са неколико хитрих реченица — да скицирам мали оглед о књ и г о љ у п ц и м а, о томе необичном соју људи који бивају срећни или пате због болести зване *amor pro libris*.

Умјесто свих њих Борхес у једној пјесми рече: „Замишљао сам рај као библиотеку“. А Гете: „Сабирачи су срећни људи“.

Они, љубитељи књиге, повезивали су биочуге разних цивилизација и писмености — напоредних и по дубини времена.

Они знају да се књигом распостире и продужена срж људског живота — његове вриједности, домети, продори у непознато и поруке за неомеђен простор и радознало вријеме.

Љубитељи књиге махом су хуманисти широка духа и погледа. За њих није новац већ књига — општи еквивалент.

Они се боре за књиге и спасавају их са истом спремношћу с којом устају у одбрану угроженог човјека.

Библиофили трагају за књигама као што се трага за личном срећом. Сни рију по таванима и подрумима, по антикварницама и разним збиркама старина — не жале труда ни времена, не примјећују праšину и невријеме, не питају за цијену књиге да би се цјењкали. И као да се изнова рађају са сваком књигом, спасеном од пропадања.

Они су истраживачи и освајачи и љубавници, највјернији ријетким и старим књигама, али вјерни и књизи уопште — Књизи.

Они, љубитељи књиге, спремни су на лишавање, спремни да се жртвују. Они се одричу ефемерних задовољстава да би доживјели оно за њих најузвишеније — сусрет с траженом књигом. Они се, чак, боре са искушењима да књигу украду, да је позајме и не врате и слично.

Неки од њих припадају — знам то из искуства — оној ријеткој врсти једноусмјерених људи, мономана: своју даровитост и све тежње устремљују к једном животном циљу. Други, пак, развијају у себи и око себе широке кругове интересовања и дјелања. Либрофили, дакле, могу припадати једном или другом типу — никад безлични, никад свртани у серије, они су изразите, самосвојне личности.

Љубитељи књиге могу бити, задуго, болесно себични — страхују да их ко не претекне у трагању за ријетком књигом, сабирају их и љубоморно чувају, шејлоковски дрхте над њима и пате ако их додирне туђа рука. А онда, једним махом, као да се ослобађају љубави коју не могу сами носити, пресијецају ту страст у себи — предају своје благо заједници, будућим покољењима. Можда је ту и нешто подсвјесне жеље: књигољубац, као ни сама књига, није спреман да на крају остане усамљен, да жудња за књигама умре с њиме — он би да се његов племенити сој умножи, да се око његове збирке јате генерације страсника њему налик.

Библиофили не шпекулишу — они раде, они раде и у потрази за књигама. Они не рачунају да ће за стари примјерак књиге временом још више новца добити — не згрћу да би још више иметка згртали. Они не тргују ни књигом ни савјешћу. Они нијесу ни снобови који своје дворце и виле и свој намјештај ките луксузним повезима књига. Они су истински љубитељи — залутале и угрожене књиге враћају на право мјесто: људима којима ће бити потребне. Они то чине да би књига живјела својим правим животом и да би живјела што дуже.

У књигољупце бих уврстио и мајстора који слова с љубављу слаже, с љубављу књигу украшава и повезује. То су и библиотекарски који уз књигу предано дишу радни вијек. Без пасије библиографа лутали бисмо пучином штампаних издања. То су и књижари и антиквари — сви они, ако их ум и срце судбински везује уз ријечи међу корицама.

Имајући све њих пред очима, не смијемо заборављати шта је у нашем опаком вијеку значило бити љубитељ књиге.

Стефан Цвајг, на примјер, пише о бечком старинару Јакобу Менделу, фанатичном библиогностику, који је држао у глави многе податке о књигама — штампаним јуче или прије двеста година — који је био „каталог на двије ноге“ и толико занесен својом пасијом да није опазио избијање првог свјетског рата; најзад је осумњичен за шпијунажу и отјеран у логор јер је из непријатељске земље, из Париза, тражио каталоге о књигама!

Потом се, усред просвјећене Европе, укотише књигопалитељи. Узвио се дим са ломача на којима су горјеле библиотеке, али не и њихове ријечи. Тај црни дим није могао никад, па ни у доба фашистичке тираније, да замрачи видике човјечанства и човјечности.

На срећу људског рода, књигопалитељима су се супротстављали љубитељи књиге — слободари и хуманисти.

Јер знамо: кроз књигу се улазило у свијет нових сазнања и прогресивних идеја. Књига је бивала „сумњива“ и због ње се у затвор и логор одлазило. Уз књигу се робијало и проводили дани у илегали. С књигом се зимовало у ратним земуницама — под земљом, под снијегом. Књига се рањавала у партизанским торбицама. Под сјенком нацистичких авиона дјеца су срицала слова из буквара слободе.

Напредне књиге бивале су „универзитети“ за генерације наших револуционара. Узимали су их у руке књиголупци новог кова, који су се отискивали кроз свјетове историје и филозофије, природних наука и умјетности до науке о човјеку и људском друштву, па тако до сна о скоку „из царства нужности у царство слободе“.

У прикомском крају, у рату, наишао сам на збјег и на сељака који је носио — уз остале ствари — стару пјесмарицу и „Горски вијенац“ с Решетаровим коментарима. И рече ми тај човјек: „Кад пламен запријети кући, најприје износимо колијевку с дјететом па књигу и остало“.

Ристо Стијовић је испричао: у првом свјетском рату, идући преко Албаније, носио је у торби, поред погаче што му је мајка дала, двије књиге — „Горски вијенац“ и „Примјере чојства и јунаштва“. И додао је: „Те две књиге сам носио увек са собом“.

И остаје знано да је партизански командант узео из манастира и на тај начин спасао примјерак „Октоиха“, штампаног на црногорском простору.

А знано је да су и слова, у нас, била ратници и гинула и изнова се сврставала под пресама, на хартији, међу корицама.

И знано је да је књига, одавно, у Црној Гори бивала домаће чељаде — од штампарије Црнојевића, од библиотеке Петра I и Његоша, од књига по шкрињама и таванима приморских и брдских кућа, од књига што су са школованим људима пристизале из свијета, па до скромних библиотека сеоских учитеља, до књига

што су их напредни студенти и ђаци доносили у наша убога насеља.

И тада и данас, кад слијепа сила изнова пријети и расте до безумља, вољети књигу значило је и значи — вољети човјека, бити на страни угрожених људи и народа, бити на страни истине и друштвене правде.

Тим и таквим књигољупцима, у овом свечаном тренутку, отварајући библиотеку коју нам подарише Милатовићи, посвећујем ове ријечи најдубљег поштовања.